

Oulunkaari ja Vaala: Seudullinen hyvinvoinnin terveystakeskus - kuvaus ennakoarvioinnista

Taustaa

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia (IVA) käytettiin sosiaali- ja terveystalvelujen hyvinvointia ja terveyttä edistävän seudullisen toimintamallin rakentamisessa Oulunkaaren seutukunnan (Ii, Yli-Ii, Ylikiiminki, Kuivaniemi, Pudasjärvi, Utajärvi) ja Vaalan kunnille.

Taustalla sosiaali- ja terveydenhuollon uudenlaisen toimintamallin rakentamiseen oli kuntien tunnustama sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämisen tarve ja osittain kriisiytyminen suhteessa kustannusten hallitsemiseen, talvelujen riittävyyden turvaamiseen, erikoisosaajien saatavuuteen, keikkalääkäreiden käyttöön ja terveydenhuollon johtamisen vaatimuksiin.

Sosiaali- ja terveystministeriön ja kuntien rahoittaman Hyvinvoinnin terveystakeskus -hankkeen tavoitteina oli:

- sosiaali- ja terveystalvelujen alueellisen rakenteen muuttaminen eli alueen eri toimijoiden keskinäinen yhteistoiminta talvelujen tuottamiseksi
- talvelujen sisällöllinen kehittäminen terveyden edistämisen ja sairauksien ennaltaehkäisyssä näkökulmasta

Ennakoarvioinnin kulku ja osallistajat

Mukana olivat kaikki Oulunkaaren seutukunnan kunnat sekä Vaalan kunta. Prosessi toteutettiin vuoden 2003 aikana ja sen rakenne oli seuraava:

- Kuntakierrokset (luottamusjohton, kunnanjohton, perusturvajohtajien, vastaavien lääkäreiden ja hoitotyön johton haastattelut)
- Talvelurakenneselvitys
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmien kartoittaminen
- Yksityisten ja kolmannen sektorin talvelujen saatavuus
- Sosiaali- ja terveydenhuollon hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintamallin rakentaminen (seudullinen, alueellinen ja kuntataso)
- Ennaltaehkäisevän työn koulutus
- Tiedottaminen

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia sovellettiin toimintamallin valintaan. IVA toteutettiin kahdessa seminaarissa syksyn 2003 aikana. Seminaareihin osallistui kuntien luottamusjohto, kunnanjohto, sosiaali- ja terveystoimen johto sekä yhteistyökumppanit, yhteensä 49 osallistujaa. Ensimmäisessä seminaarissa esiteltiin IVA:a menetelmänä. Toisessa seminaarissa tehtiin ryhmätöitä, joissa kuvattiin ratkaisumallit ja vertailtiin eri mallien vaikutuksia kuntien asettamien tavoitteiden valossa.

Tarkastellut vaihtoehdot ja vaikutukset

Toimintamallit syntyivät prosessiin palkatun erityisasiantuntijan tekemien kuntahaastattelujen ja talvelurakenneselvitystyön perusteella. Mallien vertailukohtana olivat valtakunnalliset suositukset (kansallinen terveystprojekti, kansallinen sosiaaliohjelma ja Terveyst 2015 -kansanterveysohjelma). Kunnilla oli erilaisia, toisistaan poikkeavia tapoja ratkaista tunnistettuja ongelmia.

Tarkasteltavat mallit olivat:

"Kunnallisten ratkaisujen malli"

Kunta tuottaa itse sosiaali- ja terveystalvelut, satunnaisia paikallisia ratkaisuja muiden toimijoiden (kolmas

sektori, yrittäjät) kanssa. Vaikeuksia saada erityisosaajia ja ongelmia erityispalvelujen saatavuudessa ja laadussa.

"Alueellisten ratkaisujen malli"

Kuten edellä, mutta enemmän yhteistyöhön liittyviä ratkaisuja lähikuntien kanssa. Yhteisiä kilpailutuksia yksityistettävistä palveluista. Erityisosaajat verkostoituvat ja tekevät työnjakoa. Erityispalvelujen tuottamisesta sovitaan yhteisesti.

"Seudullisten ratkaisujen malli"

Lähipalvelut järjestetään jokaisessa kunnassa. Erikoisosaamista jaetaan keskuspaikoittain. Erityispalvelujen tuottamisesta sovitaan yhteisesti. Erityisosaajat verkostoituvat ja sopivat työnjaosta. Yritykset ja järjestöt ovat aktiivisesti mukana palveluverkostossa.

"Kansallisen terveysprojektin malli sekä kansallisen sosiaaliohjelman ja Terveys 2015 -ohjelman suositukset"

Perusterveydenhuolto järjestetään seudullisina 20.000-30.000 asukkaan toiminnallisina kokonaisuuksina. Paikalliset olosuhteet huomioidaan ja etäisyydet eivät saa muodostua palvelujen käytön esteeksi. Sosiaalialalla seudullisen yhteistyön kartoitus tulisi tehdä koko maassa 2003 mennessä.

Mallien sisällöt kuvattiin näiden tekijöiden osalta:

- Laadukkaiden palveluiden turvaaminen kuntalaisille
- Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
- Erityispalvelujen järjestäminen, tuottaminen ja yhteiskäyttö
- Erityisosaamisen keskinäinen työnjako, erikoistumis- ja konsultointimahdollisuus
- Yritysten ja järjestöjen rooli palvelujärjestelmässä
- Sosiaali- ja terveydenhuollon johtaminen ja sen kehittäminen
- Palvelujen tuotteistamisen, kustannuslaskennan osaamisen ja tilastoinnin kehittäminen
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmät
- Verkkopalvelujen ja telemaattisten sovellutusten suunnittelu ja käyttöönotto
- Saumattomien palvelukokonaisuuksien ja hoitoketjujen kehittäminen
- Lääkäreiden ja hoitajien välisen työnjaon kehittäminen
- Terveyttä edistävän ja ennaltaehkäisevän työotteen vahvistaminen
- Työntekijöiden työhyvinvointi ja osaaminen

Mallien kuvauksen jälkeen osallistujat pohtivat yhteenvetotaulukon avulla, kuinka hyvin tai huonosti eri mallit toteuttavat kuntien asettamia tavoitteita.

Ennakkoarvioinnin hyödyntäminen

IVA:a käytettiin hyvinvoinnin seudullisen terveyskeskuksen toimintamallin valintaan. Toimintamallin tavoitteena oli:

- kuntien sosiaali- ja terveystalvelujen yhteensovittaminen, verkostoituminen ja työnjako
- seudullinen sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuuden parantaminen, palveluvalikoiman monipuolistaminen ja laadun kehittäminen
- seudullinen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Asia eteni seutuhallituksen ja kunnanhallitusten päätöksentekoon joulukuussa 2003.

Lisätietoa

Hyvinvointijohtaja
Kirsti Ylitalo-Katajisto
Oulun kaupunki

Kirsti Ylitalo (2004) Vaikutusten arviointi päätöksenteon tukena sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämisessä. Artikkelit EST-lehdessä 1/04, sivut 17-19.

Kirsti Ylitalo (2005) Palveluja yhteistyössä - kunnat valintojen edessä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Acta nro 177.

Kirsti Ylitalo & Leena Paasivaara (2006) Seudullinen orientaatio sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, toimintamallien rakentamisessa - esimerkkinä Oulunkaaren seutukunnan kuntien ja Vaalan kunnan yhteistyö. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 3/06, 201- 218.